Vol 5 Issue 8 Sept 2015
ISSN No : 2230-7850

International Multidisciplinary Research Journal

Indian Streams Research Journal

Executive Editor
Ashok Yakkaldevi

Editor-in-Chief
H.N.Jagtap

Welcome to ISRJ

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2230-7850**

Indian Streams Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board.Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

International Advisory Board

Flávio de São Pedro Filho
Federal University of Rondonia, Brazil

Kamani Perera
Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania

Mohammad Hailat
Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

George - Calin SERITAN
Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences Al. I. Cuza University, Iasi

Hasan Baktir
English Language and Literature Department, Kayseri

Ghayoor Abbas Chotana
Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Ilie Pintea,
Spiru Haret University, Romania

Xiaohua Yang
PhD, USA

......More

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur University,Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)

Iresh Swami
Ex - VC. Solapur University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

S.Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

Sonal Singh,
Vikram University, Ujjain

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

R. R. Yalikar
Director Managment Institute, Solapur

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

S.KANNAN
Annamalai University,TN

Satish Kumar Kalhotra
Maulana Azad National Urdu University

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.isrj.org

Indian Streams Research Journal
ISSN 2230-7850

Impact Factor : 3.1560(UIF)
Volume - 5 | Issue - 8 | Sept - 2015

ब्रिटीशकालीन प्रशासकीय कायद्यातील 1935 च्या कायद्याचे चिकित्सक मूल्यमापन

अफरोज हनिफ शेख
सहयोगी प्राध्यापक एंव इतिहास विभाग प्रमुख , श्री. बिझाणी नगर महाविद्यालय, नागपूर.

प्रस्तावना :–

ब्रिटीशांनी आपले राजकीय वर्चस्व भारतात प्रस्थापित केले. आपली राजकीय सत्ता चालविण्यासाठी ब्रिटीशांनी भारतात अनेक प्रशासकीय कायदे केले. यात सर्वप्रथम रेग्यूलेटिंग ॲक्ट (१७७३), पीटस इंडिया ॲक्ट (१७८४), चार्टर ॲक्ट (१७९३), चार्टर ॲक्ट (१८१३), चार्टर ॲक्ट (१८५३) या सारखे महत्वपूर्ण कायदे पास केले. ब्रिटीशांच्या आक्रमक व साम्राज्यवादी धोरणामुळे भारतीयांच्या मनात असंतोष निर्माण होऊन इ.सन १८५७ मध्ये ब्रिटीशांविरूध्द एक मोठा उठाव घडून आला. हा उठाव त्यांनी दडपून टाकला पण पून्हा भारतीयांनी उठाव करू नये म्हणून एक महत्वपूर्ण बदल घडून आला. तो म्हणजे ब्रिटीश ईस्ट इंडिया कंपनीची सत्ता समाप्त होऊन राणीची सत्ता म्हणजेच ब्रिटीश पार्लमेंटची सत्ता भारतावर प्रस्थापित झाली. यासाठीच त्यांनी १ नोव्हेंबर १८५८ रोजी राणीचा जाहीरनामा घोषीत केला. त्याचेच पुढे कायद्यात रूपांतर झाले. त्यात प्रामुख्याने असे म्हटंल्या गेले की, ‘‘कायद्याने प्रत्येकाला समान संरक्षण मिळेल आणि नवीन कायदे करतांना जनतेच्या धर्म, वंश, जात, पंथ, वर्ग इत्यादिच्या आधारावर कोणता ही भेदभाव न करता फक्त गुणवत्तेचा विचार केला जाईल.’’

त्यानंतर १८६१, १८९२, १९०९, १९१९ ह्यावर्षी वेगवेगळे कायदे ब्रिटीशांनी पारित केले. शेवटी महात्मा गांधीच्या युगात १९३५ सालचा भारत शासन कायदा भारताच्या या घटनात्मक वाटचालीतील एक महत्वाचा टप्पा होता.

1935 च्या कायद्याची पार्श्वभूमी :–

१९३५ च्या कायद्याच्या जन्माची बीजे १९१९ च्या मॉंटेग्यू-चेम्सफोर्ड कायद्यात समाविष्ट झालेली होती. १९१९ च्या कायद्याने प्रस्थापित केल्या गेलेली शासनयंत्रणेची अम्मलबजावणी नीटपणे झालेली आहे किंवा नाही, याची तपासणी करण्याकरिता दहा वर्षानंतर एक समिती नेमली जावी अशी तरतुद होती. त्यासाठीच ‘सायमन कमीशन’ ची नियुक्ती करण्यात आली होती. पण कमीशनच्या कामकाजावर सर्वांनी बहिष्कार घातला. इतकंच नव्हे तर पंडीत मोतीलाल नेहरूंच्या अध्यक्षतेखाली भारतीय कायदेपंडितांच्या समितीने नेहरू रिपोर्ट (अहवाल) तयार केला. परंतु त्यास मुस्लिम नेत्यांनी मान्यता न दिल्यामुळे ब्रिटीशांनी त्याकडे दुर्लक्ष केले. त्यानंतर लाहोर अधिवेशनात केलेली पूर्ण स्वराज्याची मागणी, १९३० साली सुरू झालेली सविनय कायदेभंगाची देशव्यापी चळवळ व त्यामुळे निर्माण झालेला राजकीय तणाव लक्षात घेता राजकीय सुधारणा करणे अनिवार्य आहे, हे ब्रिटिशांनी ओळखले[1]

भारताचे राजकीय भवितव्य निश्चित करण्याकरिता लंडनला तीन गोलमेज परिषदांचे आयोजन करण्यात आले. पण भारतीय नेत्यांचे एकमत होत नाही ही बाब पुढे करून ब्रिटीश सरकारने ‘जातीय निवडा’ आणि ‘श्वेतपत्रिका’ यांची घोषणा केली. त्यानंतर पार्लमेंटच्या संयुक्त समिती अहवाल तयार करून त्या आधारे विधेयकाचा आराखडा तयार करण्यात आला. विधेयकावर २ आगष्ट १९३५ रोजी सम्राटाचे शिक्कामोर्तब होऊन त्याचे कायद्यात रूपांतर झाले.[2]

1935 च्या कायद्याची ठळक वैशिष्ट्यो :–

१)हा कायदा अतिशय लांबलचक व गुतांगुंतीचा असून त्यात ३२१ कलमे व १० परिशिष्टे होती.
२)ह्याा कायद्याच्या हेतुने १९१९ च्या मॉंटेग्यू-चेम्सफोर्ड कायद्याच्या उद्देशपत्रिकेत नमुद करण्यात आलेल्या आश्वासनांचा त्यात फक्त पुनरूच्चार करण्यात आला.
३)भारत देशाला स्वायत्त राज्याचा दर्जा क्रमशः देणे हे भारताबाबतचे ब्रिटीश राज्यकर्त्यांचे उद्दिष्ट असले तरी ते उद्दिष्ट पूर्ण करण्याचा क्रम व कालमर्यादा या बद्दल मात्र मौनच पाळण्यात आले.

४)भारतात संघराज्य स्थापन करण्याची तरतुद या कायद्याने केली. गव्हर्नरांच्या शासनाखालील प्रांत,चीफ कमीश्नरांच्या ताब्यातील प्रांत आणि भारतीय संस्थाने हे या संघराज्याचे घटक राहावयाचे होते.
५)प्रांताप्रमाणे द्विदल शासनपध्दती या कायद्यानुसार केंद्र शासनात प्रस्थापित व्हावयाची होती.
६)प्रांतात स्वायत्त शासनाची तरतूद ह्याा कायद्याने केली.
७)मतदार संख्येत आणि विधिमंडळातील सदस्यांच्या संख्येत ह्याा कायद्याने बरीच भर घातली.
८)विधीमंडळातील जागांचे वाटप जातीय निवाड्याच्या आधारे करण्यात येऊन भारतीय समाजातील भिन्न गटांना स्वतंत्र प्रतिनिधित्व दिले गेले.
९)ह्याा कायद्यानुसार लंडनमधील भारतासंबंधीच्या शासनयंत्रणेत काही महत्वाचे बदल करण्यात आले.फेडरल कोर्ट, रिझर्व बँक, बँक ऑफ इंडिया, फेडरल रेल्वे अथॉरिटी यांच्या स्थापनेची तरतूद या कायद्यात केल्या गेली.
१०)घटनात्मक सुधारणेचा हा नवा हप्ता भारतीयांच्या पदरी टाकीत असतांना भारताच्या शासनावरील ब्रिटीश सत्तेची पकड कोठे ही शिथिल होणार नाही याची पूर्ण खबरदारी गव्हर्नर जनरल व गव्हर्नर यांना विशेष अधिकार देऊन घेण्यात आली.
११)या कायद्याने काही महत्वाचे प्रादेशिक बदल ही केले. भारतापासून ब्रम्हदेश वेगळा केला तसेच एडनचा ताबा ब्रिटीश वसाहतिक कार्यालयाकडे सोपविण्याची तरतुद केली. हैद्राबाद संस्थानाच्या अंतर्गत असलेला वऱ्हाडचा भाग प्रशासकीय कामकाजासाठी मध्यप्रदेशात विलीन करण्यात आला. शिवाय मुंबई प्रांतातून सिंधचा भाग व बिहारपासून ओरिसाचा भाग वेगळा करून ते दोन स्वतंत्र प्रांत बनविण्याची तरतुद ह्याा कायद्यात करण्यात आली.

1935 च्या कायद्यातील तरतुदी :—

अ) इंग्लंडमधील भारतविषयक शासन यंत्रणेतील बदल :—

इंडिया कौन्सिलला रद्द करून त्याजागी तीन ते सहा सदस्यांचे एक सल्लागार मंडळ स्थापन करण्यात आले. पण भारतमंत्र्याला त्याच्या कामकाजात मदत करणे म्हणजेच सल्लागाराची भूमिका राहणार होती. पण त्यांचा सल्ला भारतमंत्र्यांवर बंधनकारक राहणार नव्हता. मात्र भारतमंत्र्याचे महत्व व अधिकार कायम राहणार होते. तसेच भारताच्या हायकमीश्नरचे पद या कायद्याने कायम ठेवून त्याचे वेतन भारताच्या तिजोरीतून दिले जाईल. हायकमीश्नरच्या कामकाजाचे स्वरूप राजकीय नव्हते.

भारत सरकारचा इंग्लंडमधील प्रतिनिधी या नात्याने इंग्लंडमधील व युरोपातील भारतीय विद्यार्थ्यांच्या हितसंबंधाचे रक्षण करणे, भारताचा व्यापार वाढविणे, सरकारला आवश्यक असलेली साधनसमुग्री खरेदी करणे इत्यादी कामे त्याला करावयाची होती.[३]

ब) संघराज्यासंबंधीच्या तरतुदी :—

अखिल भारतीय संघराज्याची स्थापना १९३५ च्या कायद्याने करण्यात आली. संघराज्यात ११ गव्हर्नरांचे प्रांत, ६ चीफ कमीश्नरांचे प्रांत आणि संघराज्यात सामील होण्यास तयार असणाऱ्या संस्थानांचा समावेश होता. संकल्पित संघराज्यासाठी कार्यकारी, विधी व न्याय शाखेची तरतुद कायद्यात केल्या गेली. तसेच आर्थिक व वित्त व्यवस्थेला स्थैर्य देण्यासाठी रिझर्व बँक स्थापन करण्यात आली.[४]

संघशासनाच्या पध्दतीनुसार १९३५ च्या कायद्याने संघसरकार व घटकराज्ये यांची कार्यक्षेत्रे निर्धारित करण्यासाठी शासकीय खाती तीन गटात विभागल्या गेली.

1) संघखाती :—

यात निर्दिष्ट केलेल्या ९९ खात्यांचा अधिकार संघ सरकारकडे देण्यात आला. त्यात संरक्षक दले, रेल्वे, चलन, मुद्रा, पोष्ट, टेलीग्राफ, जकात, परराष्ट्रीय धोरण इ. महत्वाच्या विषयांचा अंतर्भाव होता.

2) प्रांतिक खाती :—

या यादीत अंतर्भूत करण्यात आलेल्या ५४ विषयांचे कामकाज प्रांतिक विषयांकडे सोपविण्यात आले. त्यात कायदा व सुव्यवस्था, शिक्षण, स्थानिक स्वशासकीय संस्था, जमीन महसूल, आरोग्य इ. विषयांचा समावेश होता.

3) समवर्तीखाती :—

या यादीत समाविष्ट केलेल्या ३६ विषयांचा संबंध प्रामुख्याने प्रांतिक शासनाशी, असला तरी त्याबाबत देशात सर्वत्र समान धोरण असणे आवश्यक होते.

गव्हर्नर जनरल : कार्य, अधिकार व जबाबदाऱ्या :—

संघ शासनातील गव्हर्नर जनरलचे पद हे अतिशय प्रभावी व अनन्यसाधारण महत्वाचे होते. त्याची नियुक्ती ब्रिटीश पंतप्रधानाद्वारे पाच वर्षाकरिता होत असे पण वेतन मात्र भारताच्या तिजोरीतून दिले जाणार होते. त्याच्या कामकाजात मदत करण्याकरिता कौन्सिल (मंत्रीमंडळ) असत.

गव्हर्नर जनरलला आपल्या मतानुसार निर्णय घ्यावयाचा अधिकार होता. तसेच राखीव गटातील काही खास विषय उदा. संरक्षण, परराष्ट्र धोरण, मागास जमाती, धार्मिक बाबी इ. त्याच्या अधिकार क्षेत्रात अंतर्भूत करण्यात आले. ह्याा खात्यांबाबत तो भारतमंत्र्याला जबाबदार होता. गव्हर्नरला वित्तसल्लागार, रिझर्व बँकचा गव्हर्नर, डेप्युटी गव्हर्नर, चीफ कमीश्नर, संघलोकसेवा

आयोगाचा अध्यक्ष व सदस्य, फेडरल रेल्वे ॲथॉरिटीचा अध्यक्ष इत्यादीची नेमणूक करणे, त्यांचा कार्यकाळ व वेतन हे देखील त्याचे प्रमुख अधिकार होते.[५]

एक महत्वाची गोष्ट म्हणजे देशात शांतता व सुव्यवस्था ठेवणे, शासकीय अधिकाऱ्यांच्या हितसंबधाचे रक्षण करणे, इत्यादी जबाबदाऱ्या त्यांच्याकडे होत्या. याबाबत त्याने मंत्र्यांशी विचार विनिमय करावा अशी तरतुद असली, तरी त्याचे मत मान्य करण्यास त्याच्यावर बंधन नव्हते.[६]

गव्हर्नरजनरलला १९३५ च्या कायद्याने कायदेविषयक अधिकार ही प्रदान करण्यात आले. संघविधीमंडळाचे अधिवेशन बोलाविणे, कामकाजात अडथळा निर्माण झाल्यास स्थगित करणे किंवा सदन (गृह) विसर्जित करण्याचा अधिकार गव्हर्नर जनरलला होता. काही विधेयके विधीमंडळात मांडण्यापूर्वी गव्हर्नरची सम्मती घेणे आवश्यक होते. आणिबाणीच्या काळात अध्यादेश काढण्याचा अधिकार ही त्याला देण्यात आला.

गव्हर्नर जनरलला काही वित्त विषयक अधिकार ही देण्यात आले होते. अदांजपत्रक त्याच्या मार्गदर्शनानुसार तयार व्हावयाचे होते. अंदाजपत्राकातील ८० टक्के तरतुदीवर त्याचा पूर्ण ताबा होता. विधीमंडळाने नामंजूर केलेली कोणती ही वित्तविषयक तरतुद स्वतःच्या अधिकारात अंमलात आणण्याचा त्याला अधिकार होता.

गव्हर्नर जनरलच्या कार्यकारी मंडळात ३ ते ६ सदस्य नेमण्याची तरतुद कायद्यात होती. त्याची नियुक्ति ब्रिटीश सम्राटाकडून व्हायची होती ते दोन्ही सभागृहात बसू शकत होते मात्र त्यांना मतदानाचा अधिकार नव्हता तसेच ते विधिमंडळास जबाबदार राहणार नव्हते. त्यांच्या कामकाजाचे स्वरूप सल्लागारासारखे होते. त्यांच्या पात्रतेसंबंधी व कार्यकाळासंबंधी कायद्यात निर्देश देण्यात आला नव्हता.[७]

संघविधीमंडळ :–

१९३५ च्या कायद्याने संघशासनासाठी द्विगृही विधिमंडळाची तरतूद करण्यात आली. वरिश्ठ गृहाला ‘कौन्सिल ऑफ स्टेट’ आणि कनिष्ठ गृहाला ‘फेडरल असेंब्ली’ असे संबोधण्यात आले.

कौन्सिल ऑफ स्टेट (एकूण प्रतिनिधी 260)[८]

संस्थानाचे प्रतिनिधी 104 प्रातांचे प्रतिनिधी 156.

x0guj tujyp eukfur	lolk/kkj.k ernkjl?k	efLye	'kh[k	;jkfi;	Hkkjrh; f[k'pu
6	75	49	4	7	2

vXyk bfM;u	efgyk	vulfpr tkrh
1	6	6

फेडरल असेंब्ली (एकूण प्रतिनिधी 375)[९]

फेडरल असेंब्ली हे विधीमंडळाचे कनिष्ठ गृह असून त्याची संख्या एकूण 375 होती.

संस्थानाचे प्रतिनिधी प्रांताचे प्रतिनिधी

125 250

lolk/kkj.k ernkjl?k	'kh[k	efLye	vXykbfM;u	;jkfi;	Hkkjrh; f[k'pu
105	6	82	4	8	8

0;kikj	m|kx	tehunkj	dkexkj	efgyk
1	1	7	10	9

संघविधीमंडळाचे अधिकार :–

संघ शासनाच्या पध्दतीनुसार १९३५ च्या कायद्याने शासकीय विषय तीन गटात विभागले होते. संघसरकारच्या यादीत निर्दिष्ट केलेल्या तसेच समवर्ती यादीत अंतर्भूत केलेल्या सर्व विषयांसंबंधी कायदे करण्याचा अधिकार संघविधीमंडळास होता. प्रांतिक सरकार विसर्जित झाल्यास प्रांतिक यादीतील सर्वच विषयांबाबत कायदे करण्याचा अधिकार संघविधीमंडळाला होता. संघराज्यात सामील झालेल्या संस्थानानी जे विषय त्याकडे सोपविले त्यासंबंधी ही कायदे करता येत होते.[१०]

फेडरल कोर्ट :–

१९३५ च्या कायद्यात संघन्यायालयाच्या निर्मितीची तरतुद करण्यात आली होती. त्यानुसार ऑक्टोंबर १९३७ मध्ये ‘‘संघन्यायालय’’ स्थापन करण्यात आले.[११]

संघ न्यायालयातील सरन्यायाधिशाची नियुक्ती ब्रिटीश सम्राटाने करावी मात्र वेतन भारताच्या तिजोरीतून दिले जावे व त्याचे निवृत्तीचे वय कायद्याने ६५ वर्ष निश्चित करण्यात आले. गैरवर्तणुकीसाठी किंवा शारीरिक व मानसिक दौर्बल्याच्या कारणाकरिता त्याला बडतर्फ करण्याचा अधिकार सम्राटाला होता.[१२]

रिझर्व बँक ऑफ इंडिया :—

१९३५ च्या कायद्याने भारतात रिझर्व बँक ऑफ इंडियाची निर्मिती करण्यात आली. रिझर्व बँकेच्या कामकाजाचे अधिकार गव्हर्नर जनरल बरोबर १५ सदस्यांचा संचालक मंडळाकडे सोपविले गेले.

संघशासनावर विद्वानांची मते :—

प्रो. किथ या ब्रिटीश कायदेपंडिताने म्हटंले की, ‘‘संघराज्याच्या योजनेमागे भारतातील प्रतिगामी शक्तींना उचलून धरून लोकशाही प्रवाहांना बांध घालण्याचा ब्रिटीश सरकारचा उद्देश स्पष्ट दिसतो.’’ हेरॉल्ड लास्की या ख्यातनाम ब्रिटीश राजकीय विचारवंताने ही, ‘‘आधुनिक काळातील अनिष्ट राज्यघटनांतील सर्व अनिष्ट तरतुदी या कायद्यात समाविष्ट केल्या गेल्या.’’ प्रा. कुपलंड यांनी आपले मत व्यक्त करतांना म्हटंले की, ‘‘भारतासाठी संघराज्याची तरतुद करून जबाबदार शासन प्रस्थापित करण्याचा व ब्रिटीश राष्ट्रकुलात भारताला इतर सदस्य राश्ट्रांच्या बरोबरीचे स्थान देण्याच्या दृष्टीने टाकलेले हे महत्वाचे पुढचे पाऊल आहे.[१३]

निष्कर्ष :—

१९३५ चा कायदा प्रकाशित होताच त्यावर भारतीय राजकीय पक्षांनी व नेत्यांनी सर्वांगीण उहापोह केल्याने त्या योजनेतील मुलभूत उणिवा व दोष निदर्शनास आल्या. त्यामुळे भारतातील सर्वच राजकीय पक्षांनी त्यावर टिका करून ही योजना फेटाळून लावली.

मुस्लिमलीग ने एप्रिल १९३६ मधील आपल्या बैठकीत, संघराज्य योजनेने संस्थानांना दिलेल्या सवलती आणि गव्हर्नर जनरलचे अमर्याद व अर्निबंध अधिकार यामुळे ही योजना सर्वस्वी अनिष्ट व विघातक बनलेली असून जबाबदार शासनाच्या मागणीला हरताळ फासणारी आहे असे नमुद करून ती फेटाळून लावणारा ठराव पास केला.

संघराज्याची योजना मूलतः सडकी कुचकी आहे, अव्यवहार्य आहे, त्याज्य आहे, असे सांगून बॅरिस्टर जिना यांनी ही त्या योजनेवर जबरदस्त हल्ला केला.[१४]

राष्ट्रीय कॉंग्रेसने एप्रिल १९३६ च्या आपल्या बैठकीत एक ठराव पास करून श्वेतपत्रिका व पार्लमेंटच्या संयुक्त समितीचा अहवाल यापेक्षा ही कायदा अधिक प्रतिगामी व जनतेच्या आशा आकांक्षाना धाब्यावर बसविणारा असल्याने तो कॉंग्रेसला अमान्य आहे, असे मत प्रतिपादन केले.

पंडीत जवाहरलाल नेंहरूनी म्हंटले की, ‘‘१९३५ च्या कायद्याचे वैशिष्ट्या म्हणजे भारतीयांच्या गुलामगिरीची नवी सनद होय.’’

हिंदू महासभेने आपल्या १९३६ च्या कानपूर अधिवेशनात,’’ संघराज्याची योजना भारतीय राष्ट्रीयतेच्या भावनेला व लोकशाहीच्या विकासाला घातक असून पूर्वीच्या कायद्यापेक्षा अधिक प्रतिगामी असल्याचे मत नोंदवून ती अमान्य ठरविली.’’[१५]

१. कदम य.ना. – समग्र भारताचा इतिहास (२००३) (फडके प्रकाशन कोल्हापूर) पृ.क्र. ४७४.
२. पवार जयसिंह, पवार मंजुश्री, – आधुनिक भारताचा इतिहास (२००७) (अरूंधती प्रकाशन कोल्हापूर).
३. कुलकर्णी अ.रा. पाटील, अ.आ. – आधुनिक भारताचा हतिहास (१९७३)
४. डॉ. आठल्ये वि.भा. आधुनिक भारताचा इतिहास पृ.क्र. ४७७.
५. गर्गे स.मा., राजदेरकर सुहास – भारताचा स्वातंत्र्य संग्राम (१८५७ – १९४७) विद्याप्रकाशन.
६. सिंह ओ.पी. – आधुनिक भारत (१९८२) किताब महल प्रकाशन पृ.क्र. २०६–०७.
७. वैद्य सुमन, कोठेकर शांता – आधुनिक भारताचा इतिहास (१७५७–१८५७) २००४, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
८. डॉ रॉय कोलश्वर, आधुनिक भारत पृ.क्र. ३४४.
९. पवार पृ.क्र. ९६–१००.
१०. कदम य.ना. – समग्र भारताचा इतिहास पृ.क्र. ४७६–७९
११. पवार पृ.क्र. २८९–९२.
१२. गोव्हर बी.एल. आधुनिक भारत पृ.क्र. ४७६–७९.
१३. डॉ. रॉय कोलश्वर, आधुनिक भारत पृ.क्र. ३३८–३४०.
१४. वैद्य, कोठेकर पृ.क्र. २८२.
१५. गर्गे स.मा. राजदेरकर भा. स्वातंत्र्य सग्राम पृ.क्र. ११६.

vQjkt gfuQ 'k[k
lg;kxh ik/;kid ,o bfrgkl foHkkx iez[k] Jh- fc>k.kh uxj egkfo|ky;] ukxiij-

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Book Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- ✶ International Scientific Journal Consortium
- ✶ OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- Google Scholar
- EBSCO
- DOAJ
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Indian Streams Research Journal
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.isrj.org